

A n e t r æ e t

Nr. 87, november 2022

ISSN: 1603 – 0281

Sæsonens foredrag er i gang.

Bornholms Slægts- og Lokalhistoriske Forening

På rov i familien.....	3
Kastellet i København.....	4
Frivillig Fredag.....	6
Nyt fra Fotogruppen.....	6
Café-aftener.....	6
Driftshistorien, De Bornholmske Jernbaner.....	7
Ø-Arkivets Årbog.....	7
En vestermariedrengs erindringer.....	8

Kære medlemmer.

Det er dejligt at se medlemmernes opbakning til vores møder.

Jeg vil lige erindre om, at ifølge vedtægterne er d. 15. januar 2023 den sidste dag, det er muligt at komme med forslag, som kan tages med til generalforsamlingen.

Hvis der er medlemmer på Bornholm, der ønsker et slægtsforskerkursus, så er der stadig nogle pladser, hos LOF Bornholm med start i det nye år, se mere på, <https://lof.dk/bornholm/kurser/slaegtsforskning>.

Hvis den tilslutning vi har haft ved de sidste slægtsforskercafeer holder ved, vil vi fortsætte i det nye år med start den første onsdag i januar.

Der er stadig god plads på mandagsholdet for medlemmer, som ønsker at arbejde med deres slægtsforskning eller lokalhistorie på Ø-arkivet, skriv en mail på fm@bslf.dk hvis du ønsker at deltage.

Formand Hans Ressel

Dato	Program – Husk at sætte kryds i din kalender
Onsdag 16/11 kl. 19.15	Fotoaften, Rønne Bibliotek
Onsdag 23/11 kl. 19.00	Folkeuniversitet. Fake news i krig og fred
Torsdag 24/11 kl. 19.00	Folkeuniversitet. Brug og misbrug af historien
Lørdag 26/11 kl. 14.00	Julehygge med quiz og banko
Mandag 28/11 kl. 19.00	Folkeuniversitet. Digital dannelse og fake news
Onsdag 07/12 kl. 19.00	Folkeuniversitet. De underjordiskes kulturhistorie
Onsdag 04/01 kl. 19.00	Slægtsforsker Cafe
Lørdag 21/1 kl. 14.00	Bornholm i kilderne
Onsdag 8/2 kl. 14.00	Folkeuniversitet. Bornholm som spioncentral
Torsdag 16/2 kl. 19.00	Fotoaften.
Lørdag 25/2 kl. 14.00	Smutvej til lægdsrullerne
Hold dig opdateret på	https://bslf.dk/da/arrangementer.html

På rov i familietræet

Af Fie Ellebye, sekr.

Alle gode gange 3, for nu lykkedes det endeligt, at få det foredrag med Dorte Kofoed.

Der var mødt 45 medlemmer.

Dorte fortalte om, hvor meget hendes DNA-forskning har betydet for hende. Det er endt med, at hun har fundet familiemedlemmer i USA, Norge og Sverige.

Hjælp af mormoner

Dorte's tiptipoldefar Hans Thorsen, fra Arnager, var blevet mormon.

Han udvandrede i 1882, som 59-årig, over til sin datter Karen og hendes søn Hans Peter Thorsen som var udvandret året før.

Han fik billetten betalt, af mormonerne, mod at afdrage senere.

Til Utah

Det er Hans Peter Thorsen's efterkommere som hun har fundet via DNA.

Dorte har været en tur i Utah og mødt flere efterkommere, bl.a. Thomas og hans kone Colleen. Thomas kørte Dorte og hendes familie ud til en hytte, som tiptipoldefaderen og Karen havde boet i.

Den er nu lavet om til et museum.

Endelig kontakt

Hun fik også kontakt til andre efterkommere bl.a. Terry Thorsen.

Han og hans kone havde været på Bornholm for at finde flere slægtninge, for det var vel ikke svært, Bornholm var jo lille?

Men de blev overrasket, og fik ingen kontakt den gang.

Jeg kan varmt anbefale Dorte's bog :
"Gå på rov i dit familietræ".

Kastellet i København

Af Jens Aagesen.

Søndag den 30. oktober havde vi besøg af magister Mette Gundel, der ville fortælle om Kuppet i Københavns fantastiske historie. Kuppel er en forkortelse af "Citadel" der egentlig betyder det sikreste sted.

Mette startede på vores egen hjemmebane og præsenterede Kuppet i Rønne, der blev bygget 1689 efter Chr. 8s fæstning var færdig, og som skulle indgå i forsvaret af Rønne.

Bornholms Væbning

Efter 64-krigen oprettedes Bornholms Væbning i 1867, hvor bornholmerne først gjorde tjeneste på Sjælland og så som færdiguddannede indgik i Bornholms Væbning med en oberst som chef.

Kongen ville have fred

Det var Chr. den IV der påbegyndte Kuppet i København i 1664, efter han havde nedlagt slottet og gerne ville flytte lidt ud hvor der var mere sikkert, fred og ro.

Kanonerne pegede da heller ikke ud mod vandet, mod en evt. fjendtlig flåde, men ind mod land for at kongen kunne sikre mod en frygtet oprørske befolkning.

Kassen tom

Det var den hollandske bygmester Heinrich Rüse der fik opgaven. Kuppet blev først færdigt under Fr. III der ikke havde penge til bygmesteren, der dog fik et nedlagt slot i Jylland som betaling.

Dyrt rekreativt område

Der er to indgange til Kuppet. Kongeporten med et relief af Fr. III og en mindre kaldet Norges Port mod nord.

Kuppet består af 6 mandskabslænger kaldet "Stokke", en kirke, en mølle og en kommandantbolig.

Da huslejen i kommandantboligen i 2008 blev omvurderet rimeligt højt, flyttede kommandanten Major Allan Bo Petersen ud og i dag benyttes boligen til andet.

Den kgl. Livgarde

Det er Livgarden der holder til i kuppet og de arrangerer en del koncerter, arrangementer, rundvisninger og har åbent i 3 forskellige museer.

Berømte fanger

Hovedvagten lå oprindeligt på Kongens Nytorv, men flyttede her ud i 1873, da de mange fanger, ikke var populært i den indre by.

I Hovedvagtens celler har bl.a. siddet berømte Griffenfeld, Rantzau og Struense.

Senest efter Anden Verdenskrig, landsforrædere og tyskeren Verner Best.

Fyldt med fanger

Store dele af Kastellet blev efterhånden fyldt med fanger kaldet slaver. Der var ærlige og uærlige slaver.

De uærlige blev brændemærket og sad for livstid.

Også et hundefængsel har der været da glubske løse hunde var blevet et stort problem i København. Hundene kunne hentes for indbetaling af en bøde. En ret indbringende ordning.

Soldaterne var fattige

Voldmøllen malede mel til Kastellets egen brødfabrik. Den forsynede blandt andet soldaterne med 20.000 tvebakker om dagen.

Soldaterne var en underbetalt gruppe. De boede tit sammen med en kone der selv måtte finde på noget at leve af.

En mulighed var at adoptere en dreng så man fik en skilling for ham.

Man brugte så selv pengene, mens drengen fik lov til at sulte. Nogle gange sultet ihjel.

Tit løb børnene halvnøgne rundt da der ikke var råd til tøj til dem.

Hårde straffe

Soldaterne blev ofte straffet hårdt selv for småting.

En af straffene var at løbe spidsrod. Det kunne være 3 slag af 300 kammerater der stod på række og måtte slå til for ikke selv at havne på turen.

Det kunne give mén et helt år efter.

Rigtig slemt kunne det være at få 9 x 300 slag altså i alt 2.700 slag.

Det var der ingen der overlevede.

Jernbanen

I 1894 besluttede man at lægge en jernbanelinje igennem Kastellet, hvor efter arealet næsten blev halveret, og i 1926 planlagde man at opføre bygninger til Nationalmuseet, men det blev ikke til noget og i dag er Kastellet fredet i klasse A.

Er man interesseret i hele Kastellets fængselshistorie, kan den læses i Finn Andersens bog, som Mette Gundel vil sælge til BSLF's medlemmer for 50 kr. Bogen kan samlet bestilles hos kassereren senest søndag 4. dec.

På mobilpay: 97515

Frivillig Fredag

Af Jørgen Grønvall Elleby

Den 30. september blev der holdt "Frivillig Fredag" i Musikhuset.

Frivillig Fredag er kommunens tak til det frivillige foreningsarbejde, og er et landsdækkende arrangement.

Mange forskellige foreninger fortæller her om deres arbejde ved en stand.

Også vores forening stillede op.

Arrangementet blev åbnet af borgmester Jacob Trøst og varede i 2 timer fra kl. 15 til 17.

Ildsjælepris

Vores næstformand Elo Jacobsen var indstillet og blev nomineret til en pris for sit store engagement i forbindelse med "Bornholmske Billeder", men konkurrencen var stor blandt mange andre store ildsjæle, så det blev ikke denne gang.

Nyt fra FOTO-gruppen

Af Elo Jacobsen

Nu er vi blevet færdig med at fotografere BORNHOLMERENS billeder, så skal data bare testes ind og alle filerne skal renummereres. "Mine Hjælpere" er også blevet færdige med at indtaste en af Polyfoto's store protokoller med over 6.000 købere.

Nu skal vi så i gang med korrekturlæsning, og få fundet ud af om det nummer der står i protokollen, stemmer overens med det nummer som filen er blevet døbt.

Derefter kan billederne blive lagt op på Bornholmskebilleder.dk men der kan godt gå noget tid inden det sker.

Café-aften

Af Elo Jacobsen, næstformand

Onsdag den 5. oktober blev der holdt Café-aften på Ø-arkivet, og jeg skal da nok love for at Formandens opsang havde fået folk til at møde op.

Over 30 medlemmer var troppet op, så det kan jeg kun betragte som en succes. Onsdag den 2. november var det spændende at se om der ville komme lige så mange?

Der kom ca. 15 medlemmer. Måske et mere passende antal, så kan man bedre hjælpe hinanden.

Hvis det fortsætter med samme antal, måske endda med lidt færre, men ikke under 8, tror jeg godt at jeg kan sige, at så fortsætter bestyrelsen med at troppe op og assistere med eventuelle problemer.

Drifthistorien

Af Henning Wismann

*De bornholmske jernbaner,
af Kirsten og Bent Boesen
Udgivet på William Dams Forlag, 2022*

En utrolig spændende bog om De Bornholmske Jernbaners historie, samt dens betydning og tilpasning til det bornholmske samfunds udvikling.

Spændende tid

Ud fra andre kilder har jeg konstateret, at der i 1800-tallet skete rigtig meget, befolkningen blev fordoblet, dampmaskinen blev opfundet og udviklet og mange fabrikker startede. Vi kender til Dampskibsselskabet af 1866 og i slutningen af 1800-tallet får vi mejerier rundt på Bornholm og slagteriet i Rønne.

I starten af 1900-tallet får vi brugserne rundt på Bornholm. Rønne-Nexø banen begyndte at køre år 1900. De første biler kom til Bornholm omkring år 1905, og var i starten forbeholdt de få. Der er sket et "vassens grân" siden.

Jeg har selv længe ledt efter årsag og virkning op gennem 1900-tallet, og mener her at have fået det hele serveret på et sølvfad.

Ø-arkivets årsskrift

Ø-arkivet gentager succesen fra de tidligere år og udgiver endnu et årsskrift med spændende artikler for alle med interesse for slægtsforskning og lokalhistorie.

Artiklerne tager udgangspunkt i de arkivalier, vi har modtaget i årets løb, og de temaer, vi har arbejdet særligt med. Du finder artikler om unikke dagbøger, kærestebreve fra krigens mørke, en visitkortsamling fra det bedre borgerskab i Nexø.

Du kan også læse om udgravningen på Slusegård, hvor daværende kronprinsesse Margrethe deltog og hvordan de bornholmske købstæder har forandret sig på 100 år.

Årsskriftet indeholder desuden en oversigt over alle de arkivalier, Ø-arkivet har modtaget i år og som kan have relevans for din slægtsforskning...?

Årsskriftet kan købes på Ø-arkivet for 100 kr, samt hos William Dam i Rønne og Bog & Idé i Nexø.

Hold dig opdateret på Ø-arkivets hjemmeside: oearkivet.brk.dk

Ejn vestermariahorra fortæller

Lars Peter Dahl, tidligere pedel på Knudsker Skole, fortsætter her sin fortælling om sin barndom på Nørregård i Vestermarie.

Jul på Nørregård

Når det nærmede sig jul blev der en helmasse der skulle gøres.

Først skulle vi skille gæssene ad. Dem der skulle bruges til videre avl og dem der skulle slagtes til jul.

Disse blev sat ind på sti, i et forholdsvis lille rum, hvor de blev fodret med al den sæd de bare gad æde, for at blive så fede som mulig til slagtingen.

Så dagen før Mors fødselsdag, den 15. december, blev de sluppet ned i dammen for at få vasket fjerene rene inden de skulle ruskes af.

Gæssene vaskede sig i dammen.

Imens mugged vi deres sti ren og lagde en bunke halm derind, så de ikke svinede sig til igen. Men nu fik de ikke mere at æde.

De skulle være så tomme som mulig i deres maver inden slagtingen.

Slagtingen

To dage efter kom så den store slagtedag!

Klokken 3 om morgenen ankom nogle nabokoner, og hele gården var på benene.

Slagteklare gæs på Nørregård

Karlene gik så ud og hentede gæssene, en for en, gik hen til huggeblokken hvor Far og jeg stod klar.

Jeg skulle holde om næbet så hovedet lå rigtig på blokken.

Så huggede Far og jeg greb om halsen og holdt fast, så de ikke sprøjtede blod overalt. Især ikke på fjerene!

Når de så havde dryppet næsten af og var holdt op med at sprælle, blev de lagt på rad og række inde i bryggerset og dækket til så de ikke blev kolde før de skulle ruskes.

Ruskningen

Når vi var færdige med selve slagtingen, skulle vi alle have en kop god stærk kaffe, og så gik vi i gang med at ruske.

Det tog gerne tre – fire timer, for selv om vi var mange om det var der gerne 30-40 gæs og halvt så mange ænder.

Vi sad altid inde i badeværelset, for der kunne vi lukke døren, så fjerene ikke kom rundt i hele huset.

Vi ruskede bare ned på gulvet, så samlede vi op i store sække efterhånden. Men der var en væmmelig stank derinde, for når vi ruskede, kom der altid lidt luft ud af tarmen på gæssene, og så blev der også altid for varmt.

Det gjorde det ikke behageligere.

Skulle se pæne ud

Når de alle var ruskede, blev de dyppet i kogende vand i murgryden, vel nok for at få de sidste pinde ud.

Der kunne være nogle der var næsten umulige at få fjerene af.

Skindet gik itu, og det måtte det helst ikke, for de skulle jo se pæne ud når de skulle sælges.

Derefter blev de svedet over en sprit-flamme, så de sidste dun forsvandt.

Så skulle de skæres op.

Føj for en stank!

Men sikke mange herlige kråser der blev.

Delikatesserne

Vi børn blev sat til at ruske hovederne. De skulle være pinlig rene. Så flækkede far dem og huggede næbet af.

Tungen passede vi særlig meget på. Det var den største delikatesse.

Så skoldede vi alle tærne, rev skindet af og huggede de yderste led af.

Så blev det hele lagt sammen med de istandgjorte kråser, og så kunne vi næsten ikke vente til moder havde lavet kråser i gelé.

Det blev en lang dag før slagtingen var overstået, og gæs og ænder var lagt ned i kælderen for at blive rigtig kolde, indtil vi skulle ud til alle kunderne i Rønne med dem.

Grisen og kalven

Dagen efter kom så turen til grisen og fedekalven.

Først slagtede vi altid grisen. Den blev lagt op på slagbænken og surret fast, og så stak far den mens en af os skulle røre i blodet.

Der skulle røres kraftigt for det måtte ikke levre, og så ind til mor med det, så hun kunne tage sig af det så vi kunne få sortepølse til middag.

Hjemmeslagtning

Når grisen var død, dyppede vi den i en stor balje med kogende vand så løsnede hårene, og vi kunne skrabe dem af.

Når den så var rensset for hår og hud, blev den hængt op i bagbenene, og så skar far den op og rensede den for alle indvolde.

Så skulle den hænge til dagen efter og blive rigtig kold, før den blev parteret og puttet i saltlage i store saltkar nede i kælderen. Dog blev de bedste flæskestege taget fra.

Dem skulle vi have i julen, og en masse afskæring som blev blandet med kalvekødet og hakket til fars.

Fra tarm til pølse

Alle tarmene kom ind i en stor balje, og så skulle de renses, først udvendig for fedt, for det fine slør som skulle bruges til at lukke krukkepølsen med, sad omkring tarmene.

Så indvendigt. Blandt andet med groft salt, så var de klare til at blive fyldt med pølse.

I øvrigt blev også halseskindet fra gæsene også brugt til pølseskind. Det blev næsten den lækreste pølse.

Fedtegrever

Alt fedtet fra tarmene og fra fedtflommen blev skåret i terninger, og så blev det kogt, og det smeltede fedt blev så brugt som påsmøre på rugbrød og det der blev tilbage blev til noget meget lækkert, nemlig fedtegrever.

Det fik vi hver aften op til jul.

Kalven blev skudt

Når grisen var færdig, kom turen til kalven.

Den blev skudt i panden med en salonriffel, og så stak far den i nakken, så blodet kunne komme ud.

Det blod samlede vi altid op og gav grisene. De var helt vilde efter det.

Det var jo også meget nærende.

Så blev den hængt op og flået, men det var et større arbejde, for huden sidder meget fast og den måtte ikke beskadiges, for hvis der var huller i skindet, fik man ikke noget for det.

Parteret

Derefter blev den skåret op ligesom grisen.

Tarmene blev dog ikke brugt. De blev som regel lagt ud på marken til vilde dyr og fugle, men talget blev der passet på.

Det blev brugt til mange forskellige ting, blandt andet var det fremragende til at smøre sprukne hænder med.

Kalven skulle også hænge til den blev kold, før den blev parteret.

Rønnedag

Så kom den store dag, da vi skulle til Rønne og aflevere alle vores gæs og ænder til pensionater og private.

De blev lagt på lagener i den store fjedervogn og dækket godt til så de ikke fik snavs og urenheder på sig på turen. Så blev "Kjøkkert" og "Grab" vores to bedste heste, spændt for vognen og så gik det ellers mod Rønne til.

Kjøkkert og grab foran fjedervognen

Gode lommepenge

Far kørte så rundt til de forskellige kunder, og så skulle jeg aflevere de bestilte varer og det var en indbringende forretning for mig, for først fik jeg en masse lækre sager, godter og hjemmebagt, og så altid en skilling ovenikøbet. Det kunne godt løbe op i fire-fem kroner i løbet af dagen, og det var mange penge dengang.

Det sidste sted var altid hos snedkermester Lund i Østergade, og der kom vi altid ind og fik kaffe.

Fru lund var altid utrolig sød. Hun vidste ikke alt det gode hun skulle gøre for os børn.

I pakhusets gård

Når vi var færdige med at aflevere gæs og ænder, satte far hestene ind i pakhusets gård. Der var en hestestald og en gårdskarl som tog sig af hestene.

Han sørgede for at vi fik læsset kraftfoder og foderblandinger på vognen som far havde bestilt og som vi skulle have med hjem.

Belønningen

Imens gik far og mig i byen og handlede. Far købte altid en stor banan til mig, som jeg så fik når vi kørte hjem. Jeg suttede den næsten i mig, for at den skulle holde så længe som muligt. Det var en hel himmerigsmundfuld.

Bidende kold hjemtur

Det var ellers en kold fornøjelse at køre hjem selv om vi havde kørepelse og fodpose kunne jeg ikke holde kulden ude når det rigtig blæste og vi havde modvind.

Sjovt nok, men jeg syntes altid vi havde modvind hjem, men vinden er vel ofte i øst på den tid af året og så var jeg også træt efter sådan en dag, og så var det jo også et klimaks efter noget jeg havde set frem til hele året.

Endelig hjemme

Det var skønt at komme hjem og få noget varmt at spise og så fortælle om alt hvad jeg havde oplevet.

Dog fortalte jeg aldrig hvor mange penge jeg havde tjent.

De skulle bruges til mange ting som jeg ønskede mig.

Ikke vild med julehalløjet

Selve julen har jeg aldrig været så vild med.

De andre elskede at lave julepynt, f.eks. skulle vi altid lave roser af silkepapir. Det var bare ikke mig.

Jeg fandt på tusinde undskyldninger for at slippe.

Lige sådan når der skulle bages småkager, det var et heldagsarbejde og vi børn skulle altid hjælpe til med at forme dem og sætte på plade og tage af plade.

Det hængte mig langt ud af halsen.

Jeg har heller aldrig brudt mig om at spise småkager, så måske derfor.

Hele bagningen foregik på brændekomfur og min mor var simpelthen mester i den kunst.

Alle roste hendes kager.

Juledagene

Ellers var julen da en dejlig tid. Der var mange fridage, og så gik vi altid rundt til naboerne og fik julegodter og legede med hinandens julegaver og så kom vi også til nogle gode julegilder hos familien.

Det var virkelig sjovt for så legede vi forskellige sanglege og gættelege eller spillede med de nye spil de havde fået i julegave.

Om aftenen når det var blevet sort skulle vi altid lege mørkelege.

Det var pigerne helt vilde med for så skulle vi altid kysse dem.

Det var jeg nu ikke vild med den gang, men sjov havde vi det altid.

Hårde isvintre

Om vinteren skulle vi skove brænde. Omkring gården var der flere "réer" og småskove og de skulle tyndes ud og holdes vedlige og det gav altid brænde nok til husbehov, men det var hårdt arbejde.

Især først i fyrrerne da vi havde nogle hårde snevintre.

Vi skulle først grave os frem til de træer der skulle skoves og så var det svært for grene og stammer var så overisede at de ikke var til at holde på. Og så sank vi gennem sneen når vi skulle bære brændet ud. Men det var noget vi kunne holde varmen ved, selvom det ofte frøs 20 grader.

Kun fingrene kneb det med, for vi havde kun hjemmestrikkede vanter på og de blev gennemblødt eller gik itu næsten med det samme.

Det frøs så meget at vi ofte hørte nogle store knald. Det var asketræerne der sprængte i frosten.

Så måtte vi bare skove dem, selv om det var meningen at de skulle stå til gavntræ.

Afleveringspligt

Det kneb ellers under krigen med at have brænde nok, for da fik vi afleveringspligt.

Der kom jo ingen kul til landet og så skulle der skaffes brænde i stedet for, og så var man nødt til fra statens side at udskrive noget fra dem der havde skov.

Det var bare lidt forkert fordelt, for vi havde forholdsvis mange tønder land med skov, men den skov vi havde oppe ved plantagen, bestod mest af lyng og krat, så vi kunne ikke skaffe så meget, men så fik vi lov til at levere røgeribrænde.

Det skulle være el eller kirsebær og det voksede der meget af langs bække og åer hos os.

Da det ellers var vanskeligt at skaffe, fik vi nedsat pligten noget ved at skaffe det, men for at få nok måtte vi alligevel tage skryner op.

Der sprænges

Det foregik ved at sprænge dem løse. Vi fik udleveret sprængstof af myndighederne. Tyskerne skulle godkende det, for det kunne jo bruges mod dem.

Vi havde dog aldrig besvær med at få det. Vi fik alt hvad vi skulle bruge.

Det var spændende at sprænge, så vi drenge kunne ikke nære os for at lave bomber af vandrør eller sejlgarn.

De var så kraftige så de nemt kunne have sprængt en tyskerbil i luften, men vi nøjedes med at tænke os til det når vi sprængte.

Vi var så vant til at håndtere sprængstoffet så jeg tror såmænd ikke vi var i særlig fare.

Frossen roekule

Hjemme var det også galt med frosten og sneen. Roekulen var så frossen at vi ikke kunne få jorden af, så vi lavede en gang under sneen og gennem et hul for

enden af kulen gik vi så og hentede roer.

Vi måtte have lygte med for her var der kulsort.

Vi måtte også lave afstivning for at det ikke skulle styrte sammen om os.

Sne i tre etager

Vi kunne heller ikke komme frem ad nogen vej. Alt var lukket med store drivere og hver gang man fik øst fri, kom der ny sne så driverne blev bare højere og højere.

Til sidst øste vi i tre etager, men opgav så. Al færdsel gik ud over markerne, altså markløst. Men vi skulle jo til mejeriet hver dag.

Det blev nogle hårde ture. Vi var altid mindst to, hvis der skulle ske noget.

Hestene fandt vej

Jeg kan også huske flere gange hvor vi ikke kunne se en hånd for os. Så bandt vi tømmerne om en mælkekande og så fandt hestene selv frem. Det var helt utroligt som de havde stedsans. De fandt altid hjem.

Sneen lå nogle steder op over de elektriske ledninger.

Jeg kan huske engang jeg var ude og løbe på ski, så satte den ene fod sig pludselig fast i noget og da jeg endelig fik skien af, opdagede jeg at det var den øverste af elledningerne.

Det var faktisk ikke helt ufarligt, men jeg tror aldrig der skete ulykker af den grund.

Hjalp posten

Vi måtte også hjælpe posten. Han havde ikke en chance for at komme rundt med posten, men han kunne komme op til gamle Gina Ips, så der kom Hugo og mig skiftevis den dag vi ikke var i skole og så løb vi rundt til alle naboerne.

Ned omkring Kongstube, om Bia Litta og Bjerget, helt op til Frigård og Dams Minde.

Det kunne godt tage nogle timer når det var grimt vejr.

Krigen

Ude på landet mærkede vi ikke meget til besættelsen som sådan. Vi så de tyske soldater når de kørte forbi på landevejen.

Soldater indkvarteret på Nørregård

Derimod havde vi de første år danske soldater indkvarteret på gårdene. De udgjorde et vagthold oppe på Stavsdal Magasiner, hvor der lå en masse materiel. Foruden geværer, en masse cykler, tæpper, tøj og fodtøj.

Alt sammen ting vi godt kunne have brugt. Havde vagten anet at tyskerne kom og afvæbnede dem og stjal alt hvad der var, havde de såmænd også nok delt lidt ud af det. Men det er der skrevet nok om.

Det eneste vi børn kunne var at drille dem lidt når de gik vagt i Stavsdal, efter de havde overtaget det.

Stavsdalmagasinet i Årsballe

Vi satte os på stengærdet ind til magasinerne. Så kom de farende og skabte sig, men de ville alligevel ikke skyde på os. Så vi gentog spøgen når der kom nye på vagt.

Nødlandet fly

Jeg kan huske engang jeg stod ude på gårdspladsen så lød der et frygteligt spektakel. Det var en tysk flyvemaskine der var så langt nede at den næsten rørte ved skorstenen.

Jeg blev så bange så jeg nær havde skidt i bukserne.

Piloten kom ikke til skade, men flyet havde fået nogle skudhuller.

Jeg fik så galt lov til at krybe op i maskinen. Det var mægtig spændende at sidde på pilotens plads.

Vagtholdet var indkvarteret på Vester-
gård, og der opstod en sjov episode for
kaptajnen var en streng herre. Han be-
stemte at soldaterne skulle opholde sig
og spise i folkestuen, og han selv skulle
have den bedste stue som kontor og op-
holdsstue og have sin mad serveret der.

Siden den dag var han både flink og omgængelig.

[illegible]

Sæbe var kun 40% fedtstof. Tobakken var indblandet dansk avlet tobak. Gummi var tilsat et eller andet der

gjorde det stift så det knækkede og var meget lidt slidstærkt.

Støvler og cykeldæk var simpelthen en mangelvare. Man skulle aflevere tre stk. støvler for at kunne købe et par.

Nye støvler

Jeg kan huske engang hvor jeg længe gik uden støvler. Dem jeg havde var fuldstændig færdige, men jeg manglede jo den tredje for at få nye.

Men så en dag jeg var ude og pløje, kom der pludselig en lille barnestøvle op af jorden.

Jeg skyndte mig at vaske den ren, og så måtte de sælge mig nogle nye. Godt nok under protest!

Genbrug

Alting kunne også genbruges. Tøjet blev syet om, og det der ikke var til noget, blev revet op og til noget vi kaldte kradsuld og brugt til at fremstille maksimaltøj af. Noget værre skidt. Det var tyndt og uden varme.

Jeg fik en overfrakke som slet ikke kunne bruges udendørs om vinteren. Kulden gik lige igennem.

Undertøj af den slags kradsede på kroppen. Ja, nogle fik så galt fnat af det.

Det værste var at der ikke var noget regntøj.

Det var særlig slemt om efteråret når vi tog roer op eller gik og pløjede. Blev man rigtig våd kunne man næsten ikke få tøjet tørt igen. Også fordi der ikke var noget sted hvor vi kunne tørre det. Vi havde kun laden eller kostalden, og så

kunne vi risikere at ”krigstøjet” havde krympet når det havde været vådt.

Vi brugte så at tage aviser indenfor frakken, det isolerede godt og kunne skiftes ud når de blev våde.

Dyrt metal

Vi pillede også gamle tuber op. Dem kunne vi få 2 øre for. De var jo af bly. Oppe på skydebanen i plantagen kradsede vi bly ud af skydevolden.

Mange skønne gamle blyindfattede vinduer så deres sidste dage dengang. Gamle kobberkedler, gruekedler, kander og lysestager blev smeltet om og solgt. Der var virkelig god pris på metaller.

Tyskerne manglede til deres krigsmaskine. Det værste var at man næsten ikke kunne få petroleum for det var det eneste man brugte til lys.

Spritlamper

På landet var der ikke mange steder med elektricitet, men så kom spritlamperne frem. Dels lyste de meget bedre og dels blev spritten jo fremstillet i Ålborg så det kunne man få, men det var ikke helt ufarligt med de lygter.

Vi havde dem jo med overalt, i stalden, på høloftet og hvor vi ellers skulle hen og det var jo åben ild med glas uden om.

Cykeltur med lapning

Jeg var forholdsvis ofte i Rønne, for når der skulle hentes noget på apoteket eller ting som de ikke havde i brugsen eller hos Høker Anna, så var det altid mig.

De andre syntes der var så langt og man skulle beregne mindst en lapning af cyklen, så de gad ikke, men jeg nød at komme derude. Dels slap jeg for en masse derhjemme og dels var det herligt at drøne rundt derude på stierne.

Kielbergs kule, villa og teglfabrik

Der gik en sti fra Østergade bag om Østergadebanen - Vikings fodboldbane ned til Kielbergs kule, hvor de gravede ler. Der var tipvogne i to spor. Når den ene blev trukket op, gled den anden ned og en gang imellem fik jeg lov til at køre med. Der var langt ned syntes jeg dengang.

Det var hårdt arbejde for mændene nede i kulen. De gravede leret løs med håndkraft og smed det op på tipvognene, men de var vant til det for de tog det meget roligt. De havde deres eget tempo.

Søde kusiner

Min tante Olga boede på Lindevej helt yderst så det var dejligt nær ved. Så når jeg havde drønet rundt ved kulerne, var det rart at komme der op og få saftevand og kage.

Hun havde altid en masse dejlig kage og så var hun så sød og hjertelig og så var der to kusiner på min alder, så vi havde det sjovt når jeg var heldig at de var hjemme.

Skød sig i hånden

Onkel var jeg ikke så stolt af. Han havde generet mig groft engang, det skete sådan: Vores karl på gården havde en luftbøsse og en søndag da vi skulle ind og drikke kaffe, lagde han den i murgryden og da jeg kom forbi, ville jeg prøve hvor meget tryk der var på.

Så jeg tog ladegreb og holdt den for hånden. Det havde vi gjort så tit, men denne gang var den ladt. Det kunne jeg jo ikke ane, for vi havde altid fået indprentet at man aldrig lagde et skydevåben fra sig der var ladt.

Men det var det altså bare denne gang. Jeg mærkede godt nok at det snerpede lidt, men ikke mere end jeg troede det var lufttrykket.

Først et stykke tid efter, jeg var løbet hen til Olaf på Pilegård for at lege, så kunne jeg ikke tage med hånden.

Hjem til far og mor og de blev jo hurtigt klare over hvad der var galt og Hugo blev tosset for nu måtte han ud og malke.

Hugo måtte malke.

På sygehuset

Dagen efter tog Mor mig så med i rutebilen ud til doktor Ankerbye. Så blev han tosset. Han skældte Mor ud. Jeg skulle været under behandling straks! Jeg kunne få både blyforgiftning og stivkrampe. Jeg var lige ved at føle mig syg.

Nå hu hej! Ud på sygehuset og der fjernede de kuglen og jeg blev slet ikke syg, men havde noget så forbandet ondt i min hånd. Men da vi så var på vej hjem, mødte vi Onkel Olsen og Mor fortalte ham så hvad der var sket og at hun ovenikøbet havde fået skæld ud af doktor Ankerbye.

Så sagde Onkel: ”Hadde hajn vad min horra, så havde hajn fåd ejn røvfujl!” Det glemte jeg aldrig Onkel for. For på det tidspunkt syntes jeg nok at jeg var straffet tilstrækkeligt, men på den anden side kunne jeg ikke vente at nogen skulle sige mig tak for de dumme streger jeg havde lavet.

Jeg havde ellers stiftet bekendtskab med sygehuset et par gange før.

Første gang var da jeg var fire år og det var en ret grim omgang.

Vores kalve havde fået ringorm og de smittede. Så lige pludselig havde jeg små ringorme flere steder i hovedet og på skulderen og de bredte sig til hårbunden.

Alt hvad der ellers kunne slå dem ihjel på kalvene så som seletøjssværte, jod og salve hjalp ikke på mig. Tværtimod. Til sidst var det så slemt at jeg måtte på sygehuset.

Hele hårbunden var en stor ringorm og det kløede og sved.

Jo mere jeg kradsede mig des mere kløede det, men på sygehuset smurte de så hele hovedet ind i noget salve og virede forbindelse om, og så gav de mig manchetter på armene så jeg ikke kunne bukke dem og komme til at klø mig i hovedet.

Så fandt jeg på at kravle op til hovedgærdet og rigtig gnubbe mig.

Men så gav de mig sele på. Det var lidt af et mareridt.

Jeg ved ikke hvor mange dage og nætter jeg græd, men jeg kan huske de andre børn på stuen hadede mig for mit vræleri.

Tæt på paryk

Der gik fire måneder før det begyndte at hjælpe rigtigt og kløtøjet forsvandt, men da havde jeg ikke et hår på hovedet og mine skuldre og overarme var et stort ar. Det var en meget grim oplevelse.

Der blev også taget mål til paryk, men efter et halvt år begyndte der at komme små hår rundt omkring hovedet og det endte med at nøjedes med et stort ar, hvor der aldrig kom noget. Det ses ikke i dag da den øvrige paryk gemmer det.

Skarlagensfeber

Anden gang var i julen 1937. Da fik jeg skarlagensfeber. Det var en epidemi der kom over store dele af øen. Det var noget man var bange for dengang.

Vi blev isolerede ude på sygehuset og måtte ikke få besøg. Det vil sige de måtte stå udenfor vinduet og vinke til os.

Det var lidt trist, men vi var mange af samme alder og næsten ikke syge, så vi havde det meget hyggeligt og sygeplejerskerne hyggede rigtig om os, så det var ikke så slemt.

Jeg lå sammen med Peter og Karl Munk fra Krykkegård i Klemensker. De fik pebernødder af deres mor til jul. Dem skulle jeg også smage. Det glemmer jeg aldrig for de indeholdt mere peber end kage.

Peter og Karl syntes ikke mine smagte af noget og det beundrede jeg dem faktisk for.

Der var også piger på stuen. Blandt andet Inge og Helga Jespersen fra Immingård i Nylars.

Det gjorde at jeg senere var nede og lege med dem flere gange. Man får bekendtskaber på mange måder.

Nyrebetændelse

Tredje gang jeg måtte derude var for at mine mandler voksede så meget så jeg næsten ikke kunne synke. Og så fik jeg nyrebetændelse på grund af dem. Jeg kan huske at jeg måtte ligge i sengen en hel sommer på grund af det. Det var en grim operation. Jeg måtte ikke snakke

de første otte dage efter, og der gik faktisk ret lang tid før jeg kunne spise rigtig. Men det var godt at få dem fjernet for jeg har aldrig mærket noget siden. Men det var mine Rønneturer jeg kom fra.

Det var lidt af en oplevelse hver gang for en knægt fra landet.

Det var let at rage uklar med "Røn-nahorrana". De troede vist de var lidt finere end os ude fra landet.

Jeg så måske også lidt anderledes ud i tøjet. De var finere påklædt og manglede den gode landlige duft af køer og heste.

Men jeg var ikke bange for dem. De var ikke særlig robuste. De forsvandt altid hvis det trak op til uoverensstemmelser. Men jeg havde mange gode venner derude. Jeg kan ikke huske hvad de hed for jeg kendte dem jo ikke rigtigt vi legede bare sammen.

Cyklede om kap, slog smut på vandet i kulerne og så skulle vi altid på et tidspunkt prøve kræfter, men vi kom aldrig op at slås.

Derimod var jeg altid lidt nervøs for at køre forbi Knudsker Skole for drengene der havde ry for at være nogle skrappe fyre. Men de har nu aldrig forulempet mig.

Sjovt nok, det var der jeg senere fik min livsgerning.

(Lars Peter fortæller mere i næste nummer...)

Bestyrelsen

	Formand: Hans Ressel Tlf.: 30 13 81 82 E-mail: fm@bslf.dk
	Næstformand: Elo Jacobsen Tlf.: 30 49 26 51 E-mail: nf@bslf.dk
	Kasserer: Tonni Jørgensen Tlf.: 56 96 45 58 E-mail: ks@bslf.dk
	Sekretær: Fie Ellebye Tlf.: 24 93 15 15 E-mail: sk@bslf.dk
	Best. Medl.: Susanne Ressel Tlf.: 56 95 81 82 E-mail: 1bm@bslf.dk
	Best. Medl.: Jørgen Elleby Tlf.: 42 19 90 91 E-mail: 2bm@bslf.dk
	Best. Medl.: Palle Pedersen Tlf.: 40 30 92 83 E-mail: 3bm@bslf.dk
	Suppl.: Erik Hørringsen Tlf.: 25 72 25 84 E-mail: 1s@bslf.dk
	Suppl.: Henning Wismann Tlf.: 51 50 81 76 E-mail: 2s@bslf.dk

Mails til hele bestyrelsen kan sendes på: bestyrelsen@bslf.dk

Anetræet

Redaktionen afsluttet 8. september

Redaktør
Jens Aagesen

Erfaringer og artikler du synes kunne have interesse for os andre, sendes til:

red@bslf.dk

Andre relevante links:

Hjemmeside: <https://bslf.dk>

Bornholmskegårde:
<https://bornholmskegaarde.dk/>

Brugernavn: bslfmedlem
Password: humledal

Foreningens Facebooksgruppe:
Du kan få godkendt din ansøgning, hvis du skriver dit medlemsnummer på anmodningen.

Åbningstider Bornholms Ø-Arkiv:

Mandag: 10:00 – 15:00

Tirsdag: Lukket

Onsdag: Lukket

Torsdag: 10:00 – 15:00

Fredag: 10:00 – 13:00